UNIVERSITY OF TURKU

Lausunto Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnalle

Asia: EU:n kriisivarautumisen ja resilienssin vahvistaminen; Suomen näkemyksiä varautumisunionistrategian valmisteluun

Tulevaisuuden tutkimuskeskus kiitää mahdollisuudesta esittää näkemyksensä asiakirjasta. Keskitymme lausunnossamme tulevaisuustyön ja ennakoinnin rooliin varautumisstrategiassa.

Proaktiivista, visionääristä kokonaisturvallisuuden ennakointia

Rajapinta riskejä ja häiriöitä kartoittavan kokonaisturvallisuuden ennakoinnin ja proaktiivisesta tulevaisuuteen vaikuttavan ennakointityön välillä vaatii erityishuomiota. Vuoropuhelua näiden eri näkökulmien välillä tulisi edistää ja ne tulisi nähdä osana samaa ennakointijärjestelmää. Dokumentissa painottuvat paljolti shokit ja niistä toipuminen ja eri toimijoiden visionäärinen aktiivinen tulevaisuustyö jää siinä uupumaan.

Näkemyksemme mukaan tarvittaisiin ääreisnäön (peripheral vision) kehittämistä eli myös kriisien osalta tarkastelukentän ja aikahorisontin laajentamista. Tämä tarkoittaa sitä, että tunnettujen tai ennakoitujen kriisien lisäksi tunnistetaan niin sanottuja hiipiviä kriisejä, joista suuri osa voi olla vasta kehkeytymässä yhteiskunnassa, mutta tietyissä oloissa ne voivat laueta nopeastikin akuutiksi kriisiksi.

Huomioitava olisi myös kriisien keskinäisriippuvuus ja syiden kytkeytyminen toisiinsa. Polykriisien tai suomeksi monikriisien keskinäisvaikutusten ennakointiin kiinnitettävä enemmän huomiota, sieltä voi nousta arvaamattomia seurausvaikutuksia, mutta myös mahdollisuuksia kriisien ratkaisemiseen.

Tarvitaan monipuolista dialogia tavoiteltavista tulevaisuusvisioista sekä yhteistyötä eri kokonaisturvallisuuden edistämisprosessien välillä. Eri toimijoiden välinen yhteistyö mainitaankin dokumentissa, mikä on positiivista. Jo tehty työ ennakoinnin ja varautumisen kehittämiseksi EU:ssa ja kansallisesti on tärkeää. Esimerkkinä mainittakoon vaikkapa EU parlamentin ns. Stress-testing policies" -toimintamalli tai Emergency Response Coordination Centre (ERCC). EU – NATO -yhteistyö kriiseihin varautumisessa on hyvä muistaa.

Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintaan perustuva toimintamalli on suositeltava ja tietoa ja osallisuutta siihen jaettava tehokkaasti. Kriiseihin varautumisen prosesseihin kytkettävä mahdollisimman monia osapuolia. Turvallisuus koskee koko yhteiskuntaa.

Parempaa tulevaisuuslukutaitoa ja -osaamista kaikille toimijoille

Tulevaisuuslukutaitoa tulee kasvattaa. EU:ssa kokonaisturvallisuuden ennakointia toteuttavien toimijoiden tulee kehittää ennakointikyvykkyyttä tunnistaakseen eri ennakoinnin tapoja ja niiden erilaisia laatukriteerejä hyödyntäen niiden vahvuuksia. Kriisivarautuminen ja resilienssin vahvistaminen edellyttävät tulevaisuutta koskevien mahdollisten tulevaisuuskuvien käsittelyä nykyisyydessä. Tulevaisuuslukutaidon lisäksi tarvitaan tulevaisuusresilienssiä eli ennakointimetodien ja prosessien systemaattista käyttöönottamista ja hyödyntämistä ei vain tutkimuksessa vaan myös hallinnossa tukemaan politiikkojen laadintaa.

Yhteiskunnan kriisivarautumisen ja resilienssin kapasiteetti, rakenteet ja prosessit tulisi rakentaa EU:ssa ja kansallisesti jo normaaliolojen aikana sellaisiksi, että niitä ei tarvitse merkittävästi muuttaa kriisin ilmaantuessa. Tämä mahdollistaisi kriisivarautumisen ja sujuvan harjoittelun kriisin varalle jo normaaliolojen aikana. Tämä pitää sisällään sen ajatuksen siitä, että mitä lähempänä kriisien aikaiset prosessit ja rakenteet ovat normaaliolojen vastaavia, sitä helpompi niitä on harjoitella ja ottaa käyttöön mahdollisen kriisin eri vaiheissa. Luonnollisesti rakenteet ja prosessit eivät ole yksi yhteen normaalioloissa ja kriisin aikana, mutta niiden pitäisi olla niin lähellä toisiaan kuin mahdollista, jotta harjoittelu normaalioloissa ja sujuva käyttöönotto jo kriisin alkuvaiheessa olisivat mahdollisia.

University of Turku
FI-20014 University of Turku, Finland
Telephone +358 29 450 5000

Kriiseihin varautumista tulisi harjoitella ja testattava niitä etukäteen ennakointimetodien, esimerkiksi tulevaisuusklinikoiden ja -työpajojen avulla. Kehittyvän tietoteknologian mahdollisuudet mallinnusten, pelien, simulaatioiden sekä lisätyn ja virtuaalisen todellisuuden osalta tulisi ottaa käyttöön ylipäätään ennakoinnissa ja erityisesti varautumisessa. Niiden avulla voidaan luoda mahdollisia tulevaisuuden tiloja ja harjoitella varautumistoimenpiteitä eri tulevaisuusvaihtoehdoissa.

Suomen näkemyksen mukaan strategian tulisi kattaa koko turvallisuuden sykli eli ennakointi, varautuminen, vaste ja toipuminen. Tähän tulisi lisätä kriiseistä oppiminen ja oman toiminnan uudelleen tarkastelu kriisin valossa ja mahdollisesti toimintojen uusiminen.

Kansainvälisen ulottuvuuden vahvistamista

Monilla kokonaisturvallisuuteen vaikuttavilla ilmiöillä on globaali luonne. Kansainvälistä ulottuvuutta tulisi vahvistaa, jotta kyetään tunnistamaan suuria globaaleja kestävän turvallisuuden muutostekijöitä. On vahvistettava kansainväliseen ulottuvuuteen liittyvää vaikuttamistyötä, jotta kyetään vaikuttamaan proaktiivisesti kansainvälisiin linjauksiin. Globaalit keskinäisriippuvuudet ja niiden vaikutukset EU:hun on tunnistettu dokumentissa, joskin proaktiivinen vaikuttaminen kansainvälisiin linjauksiin olisi hyvä tuoda näkökulmana esiin. Varauduttaessa kriiseihin tulisi rinnalle nostaa sellaisten mekanismien edistäminen, joilla voidaan ehkäistä kriisien syntymistä ja laukeamista.

Aktiivista kestävän tulevaisuuden edistämistä

Dokumentissa olisi hyvä selkeästi painottaa kestävää turvallisuutta, jossa turvallisuutta edistetään paitsi varautumalla nykyisen systeemin ylläpitoon häiriöiden varalta, myös tekemällä jatkuvaa uudistamistyötä vastaamalla pitkän aikavälin kestävyyshaasteisiin. Valitettavasti tulevaisuus näyttäytyy polykriisien monimutkaisena temmellyskenttänä, jonka keskiössä ovat ilmasto-, kestävyys- ja luonnon monimuotoisuushaasteet. Näihin haasteisiin vastaaminen vaatii paitsi varautumista myös ongelmien juurisyihin puuttumista.

Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen puolesta

Turussa 5.6.2024

Juha Kaskinen

Johtaja

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Turun yliopisto